

مقاله پژوهشی: بررسی نقش ژئوپلیتیک به عنوان یکی از ابعاد الگوی

اسلامی - ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی - امنیتی

خسرو بوالحسینی^۱، علی حسینی نیکو^۲، شاهین دانشور^۳، علی اصغر بیک بیلندی^۴

پذیرش مقاله: ۹۶/۱۱/۳۰

دریافت مقاله: ۹۶/۰۹/۲۳

چکیده

موقعیت ممتاز جمهوری اسلامی ایران از لحاظ راهبردی، ارتباطی و برخورداری از سواحل طولانی و تسلط بر تنگه راهبردی هرمز و سایر ویژگی‌های ژئوپلیتیکی، آن را در ردیف کشورهای قدرتمند در حوزه‌های مختلف به‌ویژه در حوزه دفاعی - امنیتی قرار داده است. یکی از ابعاد الگوی اسلامی - ایرانی - پیشرفت در حوزه دفاعی - امنیتی، ژئوپلیتیک می‌باشد. این پژوهش به منظور بررسی نقش ژئوپلیتیک در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی - امنیتی انجام شده است. هدف اصلی پژوهش تعیین نقش ژئوپلیتیک در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی - امنیتی می‌باشد. نوع پژوهش کاربردی - توسعه‌ای و روش تحقیق با رویکرد آمیخته (کمی و کیفی) می‌باشد؛ که سعی گردیده با مطالعه نظری و مصاحبه با خبرگان حوزه دفاعی - امنیتی، ادبیات موضوعی پژوهش مورد بررسی قرار گیرد. جامعه آماری تحقیق از میان صاحب نظران و فعالان حوزه‌های دفاعی - امنیتی به تعداد ۲۴۳ نفر که با استفاده از فرمول کوکران، حجم جامعه نمونه به تعداد ۶۹ نفر تعیین شده است. پس از انجام تجزیه و تحلیل داده‌ها، مشخص گردید بعد ژئوپلیتیک با ۲ مؤلفه عوامل فیزیکی و عوامل غیر فیزیکی با شاخص‌های موقعیت راهبردی، موقعیت ارتباطی، عمق‌بخشی خارجی (انبساط ژئوپلیتیکی) و همگرایی (قومی و مذهبی) در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی - امنیتی نقش آفرینی می‌کند..

واژگان کلیدی: الگو، اسلامی - ایرانی، ژئوپلیتیک، موقعیت ارتباطی

۱- استادیار علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی. (نویسنده مسئول) bolhasani k@yahoo.com

۲- دانشجوی دکتری علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی.

۳- دانشجوی دکتری علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی. sh.daneshvar@sndu.ac.ir

۴- دانش‌آموخته دکتری مدیریت راهبردی نظامی دانشگاه عالی دفاع ملی.

مقدمه

نظام جمهوری اسلامی ایران، اکنون که به‌عنوان طلوع‌دهنده و پرچم‌دار مقابله با استکبار جهانی و الهام‌بخش سایر کشورها و ملت‌های مسلمان و سایر ملل مظلوم هست، ارائه یک الگوی جامع را تحت عنوان الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت در سرلوحه کار خود قرار داده و با بهره‌گیری از توان و ظرفیت نخبگان، اندیشمندان و فرهیختگان داخلی، به دنبال تحقق این امر مهم می‌باشد. این الگو دربرگیرنده تمامی حوزه‌های پیشرفت است. یکی از این حوزه‌ها که از اهمیت حساسی برخوردار می‌باشد حوزه دفاعی-امنیتی است که خود از ابعاد مختلفی تشکیل گردیده است یکی از این ابعاد ژئوپلیتیک می‌باشد. ویژگی‌های مهم ژئوپلیتیک کشور جمهوری اسلامی ایران می‌تواند در تحقق اهداف دفاعی-امنیتی سهم مهم و بسزایی ایفاء نماید که بعضاً غفلت از این امر موجب صرف هزینه‌های زیاد و هدررفت منابع گردیده است. ملاحظات عوامل ژئوپلیتیک در الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت به‌ویژه در حوزه دفاعی-امنیتی باعث بهره‌گیری صحیح از قابلیت‌ها و توانمندی‌های کشور در مسائل مرتبط با حوزه‌های دفاعی-امنیتی گردیده و با حذف هزینه‌های مازاد، گام‌های اساسی را به سمت پیشرفت فراهم می‌آورد.

نقش ژئوپلیتیک در «الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی-امنیتی باید بتواند ضریب اقتدار ملی کشور را ارتقاء بخشد. درواقع نتیجه و برآیند اجرای این الگو، باید رسیدن به قدرت ملی (سخت‌افزار و نرم‌افزار) و یا تولید توان ضربه مؤثر باشد تا به‌واسطه آن بتوان بازدارندگی را در سطحی بالاتر اعمال نموده و ضریب امنیتی کشور را بهبود بخشید. بعد دیگر این موضوع، پاسخ‌گویی به تهدیدات و چالش‌هایی است که احتمال دارد در محیط امنیتی کشور شکل بگیرد».

(آقاجانی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۴)

امروزه قدرت ملی یکی از اصلی‌ترین ابزارهای در دست کشورهاست تا از طریق آن بتوانند به اهداف و منافع ملی خود در سطح داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی دست یابند. تصور این‌که کشوری بدون داشتن قدرت بتواند سیاست‌های داخلی و منطقه‌ای و جهانی خود را پیش ببرد، تصویری نادرست است. عدم برخوردارگی از قدرت لازم و کافی، حتی دستیابی به اهداف داخلی را غیرممکن می‌سازد تا چه رسد به اهداف و سیاست‌های منطقه‌ای و جهانی. ژئوپلیتیک بر آن بخش از دانش جغرافیا تأکید می‌کند که با قدرت و سیاست پیوند می‌خورد. درواقع جوهر ژئوپلیتیک را قدرت تشکیل می‌دهد (حافظ نیا، ۱۳۹۰: ۲۳۳). جمهوری اسلامی ایران به دلیل

ویژگی‌های ژئوپلیتیکی در محیط بیرونی با طیفی از تهدیدات مواجه است. امروزه در رویکرد رئالیستی همه چیز بر مدار و محور و چرخه‌ی قدرت می‌چرخد که از ابعاد آن ژئوپلیتیک می‌باشد، البته در ایدئولوژی اسلامی قدرتی که همراه با مشروعیت باشد اقتدار آفرین خواهد بود. کم‌توجهی به این امتیاز و قابلیت‌های مهم در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی- امنیتی زمینه‌ساز تضعیف ارکان قدرت دفاعی- امنیتی شده و این الگو در پاسخگویی در فضای تهدیدات آینده دچار ضعف خواهد شد.

لذا جنبه‌های ایجابی که موجب اهمیت این پژوهش گردیده به شرح زیر متصور است:

۱- تأکید مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بر ضرورت تدوین الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت به عنوان یک امر حیاتی برای نظام و چالش‌های پیش روی کشور همچنین ضرورت مطرح کردن نگاهی جامع در خصوص نقش ژئوپلیتیک در دفاع و امنیت، می‌تواند برای افق‌های پیش‌رو راهگشا باشد.

۲- توجه به نقش ژئوپلیتیک در حوزه دفاعی- امنیتی الگوی پیشرفت اسلامی- ایرانی پیشرفت منجر به افزایش قدرت ملی و همچنین سهولت پیش‌بینی و اخذ تصمیمات راهبردی در حوزه مزبور خواهد شد.

۳- مدیریت تهدیدات آینده، ترسیم آینده‌ای متناسب با چشم‌انداز، هدف‌ها و امکانات کشور، در حوزه‌ی دفاعی- امنیتی را میسر می‌سازد.

۴- استفاده درست از ویژگی‌های ژئوپلیتیک کشور، تحقق‌بخش سیاست‌های نظام جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه در حوزه دفاعی- امنیتی خواهد بود.

جنبه‌های سلبی که موجب ضرورت این پژوهش گردیده عبارتند از:

۱- بی‌توجهی به نقش ژئوپلیتیک در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی- امنیتی، باعث فرسایش و هدر رفت منابع موجود در طول زمان خواهد شد.

۲- غفلت از نقش بی‌بدیل ژئوپلیتیک در قدرت‌افزایی کشور جمهوری اسلامی ایران در حوزه دفاعی- امنیتی موجب ضعف در طرح‌ریزی‌های راهبردی دفاعی- امنیتی شده و اقتدار آن را تضعیف خواهد کرد.

هدف اصلی این پژوهش «بررسی نقش ژئوپلیتیک به عنوان یکی از ابعاد الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی- امنیتی» و اهداف فرعی عبارت‌اند از:

«الف- تعیین مؤلفه‌ها و شاخص‌های بعد ژئوپلیتیک در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی- امنیتی

ب- سؤال اصلی تحقیق: «نقش ژئوپلیتیک در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی- امنیتی چیست؟»

و سؤال فرعی: مؤلفه‌ها و شاخص‌های بعد ژئوپلیتیکی در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی- امنیتی کدامند؟

فرضیه‌های تحقیق: با توجه اینکه در این تحقیق هدف محقق، تبیین تأثیر نقش ژئوپلیتیک به‌عنوان یکی از ابعاد الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی امنیتی می‌باشد لذا پیش‌بینی و حدس به‌صورت فرضیه و محدود کردن تحقیق در حیطه فرضیه، خودداری و آنچه مدنظر است ادامه روند تحقیق بر اساس سؤال و اهداف می‌باشد.

مبانی نظری

- پیشینه شناسی :

۱- گروه مطالعاتی امنیت ملی دانشگاه عالی دفاع ملی در پژوهشی با عنوان «دستیابی و تدوین الگوی راهبردی تحکیم و توسعه اقتدار ملی ج.ا.ایران» در پاسخ به سؤال اصلی خود مبنی بر اینکه «برای تحکیم و توسعه اقتدار ملی در جمهوری اسلامی ایران از چه الگوی راهبردی می‌توان استفاده نمود؟» به این نتیجه رسیدند که: الگوی راهبردی مناسب برای تحکیم و توسعه اقتدار ملی جمهوری اسلامی ایران الگویی دانایی محور است و بر قدرت درون‌زا تأکید داشته، دارای ورودی- خروجی و سیستم کنترلی بوده و حاصل تحقیق را برای رسیدن از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب رهنمون می‌سازد.

۲- آقای نیک بخش حبیبی در رساله مقطع دکتری خود با عنوان «تبیین اصول پایه‌ای و عناصر کلیدی الگوی اسلامی، ایرانی پیشرفت ج.ا.ایران» در پاسخ به سؤال اصلی خود با عنوان اصول پایه‌ای و عناصر کلیدی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت کدام است؟ به این نتیجه - رسیدند که این الگو دارای دو محور کلی است:

الف) پدیده‌ها (توحید، انسان‌محوری، ولایت، عدالت ورزی)

ب) پیامدها (عدالت، امنیت، معنویت، آزادی، رفاه، کرامت نفس، حیات طیب و بارور)

آقایان احمد آقاجانی و محمود عسگری نیز در یک مقاله با عنوان الزام‌های نظری طراحی الگوی اسلامی، ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی در پاسخ به سؤال اصلی مقاله با عنوان ارکان، مبانی، انگیزه‌ها و کارکرد (به‌مثابه الزام‌های نظری) الگوی بومی پیشرفت دفاعی کدامند؟ به این نتیجه رسیدند که در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، دفاع همه‌جانبه و قدرت هوشمند (با ترکیب قدرت سخت و نرم) در دستور کار قرار گیرد.

ب - مفهوم شناسی:

- الگو: «الگو معمولاً شامل نمادها است تا اشیای فیزیکی، یعنی ویژگی‌های بعضی از پدیده‌های تجربی شامل اجزا و روابط بین آن‌ها را به شکل منطقی بین مفاهیم نشان می‌دهد. مدل، انتزاعی از واقعیت است. الگوها ابزارهای تبیین و پیش‌بینی هستند.» (خلیلی شورینی، ۱۳۹۱: ۱۳۲)

مقام معظم رهبری (علیه‌السلام) در دیدار با اقشار مختلف مردم به مناسبت میلاد حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه‌السلام) در ۱۳۸۱/۶/۳۰ می‌فرمایند که: الگو یک وسیله و معیار و میزانی است برای این‌که آن کاری که انسان می‌خواهد انجام دهد، با آن الگو تطبیق داده شود.

- پیشرفت: «مقام معظم رهبری (علیه‌السلام) در جمع نخبگان در مورخه ۱۳۸۹ می‌فرمایند که: «این وضعیت مطلوب (پیشرفت)، فرآیندی همه‌جانبه و فراگیر در همه ابعاد اجتماعی است که در نتیجه آن می‌بایست جامعه به سمت از میان برداشتن عواملی نظیر فقر مادی و معنوی، آسیب‌پذیری‌های اجتماعی و بی‌عدالتی و عدم آزادی عدم امنیت و رفاه، نبود استقلال و عزت ملی و ... حرکت کند.»

- الگوی پیشرفت: «الگوی پیشرفت، الگویی نظری است، یعنی مجموعه نظام‌مندی از مفاهیم، اصول موضوعه، قوانین و راهبردها است که در ساختاری منطقی، وضعیت موجود را تحلیل و وضعیت مطلوب را تبیین می‌کند و راهبرد حرکت از وضعیت موجود به مطلوب را ارائه می‌دهد. این الگو، در بخش تحلیل وضعیت موجود، الگویی توصیفی و در بخش ارائه وضعیت مطلوب و راهبردها، الگویی هنجاری است.» (عصاریان نژاد، ۱۳۹۲: ۳)

- الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت: «یک الگوی عملی است که می‌تواند در قالب یک نقشه جامع نیز مطرح باشد. نقشه‌ای که به تعبیر مقام معظم رهبری به ما می‌گوید که به کدام طرف، به کدام سمت، برای کدام هدف داریم حرکت می‌کنیم. به وسیله این الگو است که وضعیت مطلوب

باید تصویر شود و چگونگی رسیدن از وضع موجود به وضع مطلوب هم بایستی بیان شود.»
(حبیبی، ۱۳۹۱: ۱۴)

دفاع: «تدابیری که برای مقاومت در مقابل حملات سیاسی، نظامی، اقتصادی، اجتماعی، روانی و یا فن آوری توسط یک یا چند کشور مؤتلفه اتخاذ می‌شود. توانائی‌های دفاعی، بازدارندگی را تقویت می‌کند و بازدارندگی نیز به این توانائی‌ها نیرو می‌بخشد.» (نوروزی، ۱۳۸۵: ۳۴۴)

امنیت: «امنیت از جمله دیرپاترین آمال بشر و یکی از لوازم و شروط بهزیستی و بهروزی وی تلقی گردیده و از دیدگاه مازلو، ابزار حرکت به سوی «خودشکوفایی انسانی» محسوب می‌شود. به طوری که وی در اولویت‌بندی نیازهای بشر، بلافاصله پس از نیازهای اولیه (هوا، غذا، مسکن، پوشاک)، نیاز به امنیت را جای داده و سایر نیازهای انسانی را علی‌رغم ضرورت غیرقابل‌انکار آن‌ها، در اولویت‌های بعدی آورده است.» (مرادیان، ۱۳۸۵: ۸۸)

دفاعی - امنیتی: «دفاعی است مبتنی بر امنیت ملی و یکپارچگی مؤلفه‌های قدرت ملی یا به عبارتی دیگر، دفاع یکپارچه‌ای که امنیت ملی نسبی را تأمین کند.» (توحیدی، ۱۳۹۳: ۶۵)

ژئوپلیتیک: «ژئوپلیتیک عبارت است از علم مطالعه روابط متقابل جغرافیا، قدرت و سیاست و کنش‌های ناشی از ترکیب آن‌ها با یکدیگر.» (حافظ نیا، ۱۳۹۰: ۳۷)

ادبیات تحقیق:

موقعیت راهبردی: «فلات ایران واحد جغرافیایی ویژه‌ای از بزرگ‌ترین قاره جهان، یعنی آسیا است که با وسعتی بیش از سی درصد خشکی‌های زمین در نیمکره شرقی گسترده شده است. این فلات از سرزمین کوهستانی و بلندی تشکیل شده که در جنوب غربی آسیا به دنبال چین‌خوردگی جوان دوران سوم زمین‌شناسی شکل گرفته است.

محدوده فلات ایران از شمال به دریای مازندران و جلگه‌های مجاور شمال شرقی و غرب آن (ماوراءالنهر، کورا)، از جنوب به دریای عمان و خلیج فارس، از شرق به دره‌های وسیع و عریض رودهای سند و پنجاب و از غرب به رودخانه‌های دجله و فرات (جلگه بین‌النهرین) محدود می‌شود این سرزمین وسیع و مرتفع به نام فلات کبیر ایران است که ارتفاع متوسط آن ۱۲۰۰ متر و وسعت آن حدود ۲۶۰۰۰۰۰ کیلومتر مربع می‌باشد. فلات ایران با فلات تبت در شرق و فلات آناطولی (آسیای صغیر) در غرب مجاور است و مانند پلی قاره‌های آسیا، اروپا و آفریقا را به هم وصل می‌کند و آسیای شمالی را از جنوب غرب آسیا و شبه‌قاره هند جدا می‌سازد.

سرزمین کنونی ایران که بخش عمده‌ای از فلات کبیر ایران را تشکیل می‌دهد، با وسعتی حدود شصت و سه درصد آن، در باختر آسیا و در قسمت غربی این فلات واقع شده و بیش از نود درصد مساحت آن در فلات قرار دارد.» (صفوی، ۱۳۸۱: ۱۵)

ایران در جنوب غربی آسیا واقع است. آسیای جنوب غربی در حقیقت منطقه واسطه بین سه قاره آسیا، اروپا و افریقا است که ایران در این منطقه به نحو شدیدی از حوادث این سه قاره متأثر است؛ زیرا هر نوع واقعه‌ای که در این قاره‌ها به وقوع بپیوندد و یا را روابط سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی بین این سه قاره به صورتی بر ایران تأثیر خواهد گذاشت.

کشور ایران یک موقعیت مرکزی نسبت به کشورهای مجاور خود دارد. در واقع می‌تواند به کشوری با نسبت ژئوپلیتیکی بالا در تمام حوزه‌های ژئوپلیتیکی اطراف خودش حضور داشته باشد و در پیدایش شکل‌های منطقه‌ای و فعال شدن حوزه‌های ژئوپلیتیک و کارکردهای آن نقش مؤثری داشته باشد و فرایند سیاسی این حوزه‌ها را که به شرح ذیل می‌باشد شکل دهد:

۱) حوزه ژئوپلیتیکی قفقاز آناتولی: شامل کشورهای جمهوری اسلامی ایران، ارمنستان، گرجستان و روسیه.

۲) حوزه ژئوپلیتیکی خلیج فارس: شامل کشورهای جمهوری اسلامی ایران، عراق، کویت، عربستان، امارات، قطر، بحرین و عمان.

۳) حوزه ژئوپلیتیکی دریای عمان و اقیانوس هند: شامل کشورهای جمهوری اسلامی ایران، پاکستان، هند، عمان و امارات.

۴) حوزه ژئوپلیتیکی فلات ایران: شامل کشورهای جمهوری اسلامی ایران، پاکستان و افغانستان.

۵) حوزه ژئوپلیتیکی آسیای مرکزی: شامل کشورهای ترکمنستان، قرقیزستان، ازبکستان و قرقیزستان و تاجیکستان.

۶) حوزه ژئوپلیتیکی دریای مازندران: شامل کشورهای جمهوری اسلامی ایران، ترکمنستان، قزاقستان، روسیه و آذربایجان.» (همان: ۷۱-۷۰)

موقعیت ارتباطی: جمهوری اسلامی ایران اگرچه از اقیانوس‌ها و دریاها بزرگ فاصله دارد، ولی دو سوی شمال و جنوب به دریا منتهی می‌شود. از طرف شمال با دریاچه مازندران به عنوان بزرگ‌ترین دریاچه بسته جهان ارتباط دارد و از طریق این دریاچه، با روسیه و قزاقستان ارتباط

دریایی و با جمهوری آذربایجان و ترکمنستان، علاوه بر ارتباط زمینی، ارتباط دریایی پیدا کرده است.

از طرف جنوب یعنی خلیج فارس و دریای عمان نیز ارتباط بین ایران و دنیای خارج امکان‌پذیر است و بیش از ۸۵٪ واردات و ۹۵٪ صادرات ایران از طریق خلیج فارس و دریای عمان صورت می‌گیرد. همچنین با فروپاشی شوروی سابق، یک موقعیت برتر ژئوپلیتیکی حاصل شده و ارتباطات اقتصادی آسیای مرکزی با جهان خارج، از طریق ایران و منطقه خلیج فارس مقدور است.

به لحاظ موقعیت ارتباطی فضای جغرافیایی ایران در محور شمال-جنوب دو عرصه جغرافیایی آب و خشکی را به هم پیوند می‌دهد و در مسیر عمومی ارتباط قاره‌های اروپا و آسیا و اقیانوسیه، به‌ویژه آسیای جنوبی و جنوب شرقی قرار دارد. (حافظ نیا: ۱۳۸۶: ۱۵)

انبساط ژئوپلیتیکی: یکی از عوامل شکل‌گیری راهبردهای دفاع ملی انبساط ژئوپلیتیکی است که قرآن کریم می‌فرماید: *وَ مَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَ النِّسَاءِ وَ الْوُلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَ اجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا*^۱ از نظر اسلام محیطی قابل زیست است که بتوان در آن آزادانه به عقیده صحیح خود عمل نمود، اما محیطی که خفقان آن را فراگرفته و حتی انسان آزاد نیست بگوید مسلمانم، قابل زیست نمی‌باشد و افراد باایمان آرزو می‌کنند که از چنین محیطی خارج شوند، زیرا چنین محیطی مرکز فعالیت ستمگران است. دفاع از مبانی دینی مرز جغرافیایی نمی‌شناسد. بخشی از فلسفه دفاع ملی، دفاع ما از فلسطین و لبنان و سایر مسلمانان را نشان می‌دهد. توسعه حوزه نفوذ و قدرت بازیگری منطقه‌ای یک نوع مدل دفاعی - امنیتی به حساب می‌آید. یکی از راهبردهای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران توسعه سطح بازیگری سیاسی - امنیتی در منطقه هست. حضور ما در عراق، سوریه و لبنان به همین دلیل است، ما باید قدرت بازیگری در بحران‌های منطقه‌ای داشته باشیم، مرجع حل مسائل منطقه‌ای، عضو اصلی معادله ساز قدرت و امنیت، بازی ساز، چالش آفرین، بازیگر و مولد منفعت باشیم، ما باید:

۱- سوره مبارکه نساء آیه شریفه ۷۵

- اثر تعیین‌کننده بر ترتیبات امنیت منطقه داشته باشیم

- مؤثر در تحولات سیاسی - امنیتی و تعیین‌کننده ثبات و امنیت در منطقه باشیم.

قدرت بازیگری: قدرت بازیگری یعنی قدرت سیاسی، فرهنگی، اطلاعاتی، نظامی، اقتصادی، اعتقادی، رسانه‌ای، اجتماعی و ... در منطقه داشته باشیم. مثلاً عربستان قدرت سیاسی و اقتصادی دارد ولی ظرفیت میدانی ندارد. یا اینکه کشور قطر قدرت اقتصادی دارد ولی در قدرتهای دیگر کم اثر است؛ بنابراین در چرخه بازی، پول‌داری، اسلحه‌داری باید ظرفیت میدانی و قدرت بازیگری در منطقه داشته باشیم یعنی اینکه بتوانیم آن‌ها را مدیریت میدانی کنیم؛ بنابراین یکی از آسیب‌پذیری‌های امنیت ملی ضعف‌های ژئوپلیتیک و فقدان عمق استراتژیک بوده که همان فقدان کفایت عناصر قدرت ملی برای تأمین امنیت و دفاع می‌باشد. (سلامی، ۱۳۹۳: ۳۵)

همگرایی قومی و مذهبی: هریک از اجزای ترکیبی (زبان و دین) در یک یا چند خصیصه فرهنگی با بخش اکثریت تجانس دارند و همین اشتراک بر پیوند و اتصال گروه‌های قومی و مذهبی با بدنه ملت تأثیر می‌گذارد. ساختار فضایی ملت ایران از حیث جغرافیایی دو بخش دارد: بخش مرکزی که متراکم‌تر و متجانس‌تر است و اکثریت ملت به آن تعلق دارد، در سامان بخشی به هویت ملی ایران نقش محوری ایفا می‌کنند و واحدهای حاشیه‌ای که از حیث جغرافیایی نسبت به هم دچار گسستگی و ناهمگونی است. احساس وابستگی تاریخی به یک واقعیت و هویت کلان‌تر به نام ایران، یا تعلق خاطری که از سابقه مشترک تاریخی و فرهنگی با دیگر اقوام و پیوند ریشه‌دار با سرزمین ایران نشأت می‌گیرد واقعیتی است که نمی‌توان به راحتی از آن چشم پوشید. (حافظ نیا: ۱۳۸۶: ۱۵۶-۱۵۱)

«ریچارد کاتم استاد و محقق دانشگاه پیتسبورگ و از ایران‌شناسان برجسته آمریکایی می‌گوید: «ایران بارها در طول تاریخ خود مورد تهاجم قرار گرفته و قرن‌ها زیر کنترل و نظارت مهاجمان خارجی اداره شده است اما به‌رغم همه این تهاجم خصلت، فرهنگ و تاریخ قوم ایرانی در شکل خاص و منحصر به فردش محفوظ مانده است.» (ریچارد کاتم، ۱۳۸۳: ۱۸)

عوامل مؤثر در همگرایی و تقویت‌کننده همبستگی و اتحاد ملی:

۱- «اشتراک در لایه‌های مختلف خصیصه‌های بخش مرکزی (کارکرد مشترک و همسوی

لایه‌های قومی، فرهنگی، مذهبی نژادی و فضایی)

- ۲- ریشه تاریخی مشترک: کشور ایران دارای ریشه تاریخی عمیقی است. ملت و مردم ایران در حدود سه هزار و پانصد سال سابقه تاریخی دارند.
- ۳- فرهنگ مشترک ملی: فرهنگ ایرانی (زبان، دین، هنر، موسیقی، شعر، لباس، آداب و رسوم اجتماعی، باورها و...) محصول عملکرد تاریخی و بلندمدت نیروهای فرهنگ‌ساز ملت ایران است.
- ۴- مفاخر ملی: شخصیت‌های برجسته، آثار و بقایای تاریخی و باستانی.
- ۵- دین و مذهب: ۹۹٪ مردم ایران مسلمان، ۹۵٪ شیعه. دین و مذهب در باورها، اعتقادات، رفتارها و کردارها نقش بنیادینی دارد.
- ۶- آرمان سیاسی و مشترک: ملت ایران به‌ویژه در یک قرن اخیر و پس از یافتن نقش سیاسی، آرمان سیاسی داشته و این آرمان مشترک عامل همگرایی اقشار و گروه‌های مختلف بوده است؛ مانند آرمان سیاسی ناسیونالیسم در انقلاب مشروطه و انقلاب اسلامی که افراد ملت ایران در پدید آوردن یا احساس تعلق به آن مشترک‌اند.
- ۷- نمادهای ملی
- ۸- اقتدار حکومت مرکزی
- ۹- تهدیدات خارجی: آحاد ملت در مقابل تهدید و تحقیر واکنش نشان می‌دهند و با موضع‌گیری یکسان آماده دفاع از خود می‌شوند.
- ۱۰- اقوام: «گروه‌های جمعیتی و قومی حاشیه ایران از حیث تجانس با بخش مرکزی ایران، وضعیت‌های متفاوتی دارند و رفتار سیاسی آن‌ها نیز تا اندازه‌ای تابع نسبت تجانس آن‌ها با بخش مرکزی و میزان مداخله نیروهای تحریک‌کننده خارجی بوده است. اقلیت‌هایی که در هر سه متغیر قومیت، زبان و مذهب فاقد تجانس لازم با بخش مرکزی‌اند، بیشترین درجه تفاوت نسبت به بخش مرکزی را دارند. اقوام کرد، بلوچ و ترکمن از این لحاظ وضع مشابهی دارند. ولی تجلی رفتار آن‌ها نسبت به بخش مرکزی بستگی به اقتدار مرکزی، میزان احساس مشارکت در امور ملی، انسجام درونی و دیگر نیروها و مقتضیات منطقه‌ای دارد. در این میان قوم کرد با جمعیت بیشتر نمود و قوت بیشتری در کنش با بخش مرکزی دارا است. پس از کردها به ترتیب قوم بلوچ و قوم ترکمن قرار دارند، کنش‌های رفتاری این دو با مرکز، به دلیل جمعیت کمترشان نمود کمتری دارد.» (حافظ نیا: ۱۳۸۷، ۱۸۰)

گردآوری اطلاعات و داده‌های کیفی: به منظور گردآوری اطلاعات و داده‌های کیفی با چند تن از خبرگان و صاحب‌نظران علوم دفاعی-امنیتی مصاحبه به عمل آمد و هرکدام از این افراد به جنبه‌هایی از نقش ژئوپلیتیک بر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی و امنیتی اشاره داشتند که جمع‌بندی نظرات آنان به شرح زیر می‌باشد:

۱- جناب آقای دکتر محمدحسین افشردی، بر شاخص‌های وحدت ملی، موقعیت راهبردی، بیشتر تأکید داشتند. ضمناً ایشان اصول دفاع و امنیت و نظام ارزشی را محاط بر الگوی موردنظر می‌دانند.

۲- جناب آقای دکتر رحیم صفوی، بر شاخص‌های انسجام ملی، فرهنگ عاشورایی، موقعیت راهبردی، ظرفیت‌سازی و اقتصاد بیشتر تأکید داشتند.

۳- جناب آقای دکتر حبیب‌الله سیاری، بر شاخص‌های موقعیت راهبردی، ساحلی و دریایی بیشتر تأکید داشتند. ایشان بر اصل رهبری انقلاب به‌عنوان هدایتگر حوزه دفاعی- امنیتی تأکید فراوان داشتند.

۴- جناب آقای دکتر اشکان بر شاخص‌های انسجام ملی، فرهنگ عاشورایی، موقعیت راهبردی، ساحلی و دریایی بیشتر تأکید داشتند.

با توجه به مطالعات اسنادی و مصاحبه با خبرگان حوزه‌های دفاعی-امنیتی نقش بعد ژئوپلیتیک در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت موردبررسی قرار گرفت با توجه به اطلاعات گردآوری شده از مطالعات انجام‌شده نظرات خبرگان مؤلفه‌ها و شاخص‌های بعد ژئوپلیتیک احصاء و چارچوب مفهومی این پژوهش به شرح زیر ترسیم گردید:

جدول ۱: چارچوب مفهومی

شاخص‌ها	مؤلفه‌ها	بعد
موقعیت راهبردی	عوامل فیزیکی	ژئوپلیتیک
موقعیت ارتباطی		

روش‌شناسی

نوع پژوهش: کاربردی - توسعه‌ای است.

روش پژوهش: با رویکرد آمیخته (کمی و کیفی) برای داده‌های کمی از روش موردی-زمینه‌ای و همبستگی و برای داده‌های کیفی انجام مصاحبه‌های عمیق با صاحب‌نظران و خبرگان حوزه‌های دفاعی-امنیتی تا حد اشباع.

جامعه آماری: برای داده‌ها و متغیرهای کمی از میان صاحب‌نظران و فعالان حوزه‌های دفاعی-امنیتی، می‌باشد. برای انتخاب حجم این جامعه آماری با لحاظ نمودن ویژگی‌هایی از قبیل حیطه کاری و مسئولیتی، داشتن تألیف یا مقاله و پژوهش در زمینه‌ی الگوی ژئوپلیتیکی اسلامی و ایرانی پیشرفت، امکان دسترسی و مصاحبه و ...، تعداد افراد واجد شرایط ۲۱۳ نفر مشخص گردید. تعدادی از متخصصان و خبرگان نیز برای مضامین و داده‌های کیفی برای رسیدن به اشباع نظری با آن‌ها مصاحبه عمیق به عمل آمد.

روش نمونه‌گیری: برای داده‌ها و متغیرهای کمی، تصادفی طبقه‌ای و روش نمونه‌گیری برای مضامین و داده‌های کیفی، روش هدفمند همگون، هدفمند ناهمگون، هدفمند در دسترس تا رسیدن به حد اشباع ادامه می‌یابد. برای تعیین اندازه جامعه کمی نمونه از میان ۲۱۳ نفر جامعه آماری، از فرمول کوکران به شرح زیر استفاده شده است و حجم نمونه برابر محاسبات ۶۶ نفر تعیین گردید.

$$n = \frac{N(Z_{\alpha/2})^2 \times \sigma^2}{(d)^2(N-1) + (Z_{\alpha/2})^2 \times \sigma^2} = \frac{213(1.96)^2 \times .25}{.01(213-1) + (1.96)^2 \times .25} = \frac{204.5652}{3.0804} = 66.41 \approx 66$$

با ضریب اطمینان ۹۵٪ از طریق جدول مربوطه محاسبه شده است که مقدار آن ۱٫۹۶ هست. واریانس جامعه آماری ۰/۵ و خطای پرسشنامه $d < 0.1$ در نظر گرفته شده است.

روش گردآوری داده‌های کمی و کیفی شامل روش میدانی، کتابخانه‌ی علمی و تخصصی با استفاده از پرسشنامه بسته، مصاحبه بسته، کتاب‌های علمی و تخصصی، اسناد و مدارک، آرشیو سازمان‌های رسمی و سایت‌های اینترنتی دانشگاهی جهت داده‌های کمی و پرسشنامه باز، مصاحبه باز و عمیق تا حد اشباع.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: برای متغیرهای کمی، استفاده از آمار توصیفی (فراوانی، میانگین، نما و ...) و آمار استنباطی (مجذور کا برای همبستگی، فریدمن برای رتبه‌بندی تقدم‌ها و ...)

برای داده‌های کیفی با استفاده از آمار نا پارامتریک و همچنین ابزار تحلیل محتوا، تحلیل گفتمان می‌باشد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

تحلیل‌های کیفی مصاحبه‌های انجام شده: در مصاحبه‌های انجام شده با خبرگان حوزه دفاعی - امنیتی مصاحبه‌شوندگان ضمن تأیید تمامی مؤلفه و شاخص‌های الگوی مطرح شده، بر موارد جدول ۲، تأکید بیشتری داشتند:

جدول ۲: نظرات اخذ شده از مصاحبه‌شوندگان

ردیف	مصاحبه‌شونده	نظرات
۱	محمدحسین افشردی	بر شاخص‌های وحدت ملی، موقعیت راهبردی، بیشتر تأکید داشتند. ضمناً ایشان اصول دفاع و امنیت و نظام ارزشی را محاط بر الگوی مورد نظر می‌دانند.
۲	رحیم صفوی	بر شاخص‌های انسجام ملی، فرهنگ عاشورایی، موقعیت راهبردی، ظرفیت‌سازی و اقتصاد بیشتر تأکید داشتند.
۳	حبیب‌الله سیاری	بر شاخص‌های موقعیت راهبردی، ساحلی و دریایی بیشتر تأکید داشتند. ایشان بر اصل رهبری انقلاب به عنوان هدایتگر حوزه دفاعی - امنیتی تأکید فراوان داشتند.
۴	اشکان	بر شاخص‌های انسجام ملی، فرهنگ عاشورایی، موقعیت راهبردی، ساحلی و دریایی بیشتر تأکید داشتند.

تجزیه و تحلیل کمی داده‌ها:

تحلیل سؤال اول فرعی:

- مؤلفه‌ها و شاخص‌های بعد ژئوپلیتیکی در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی - امنیتی کدامند؟

جدول ۳: تحلیل آمار استنباطی تأثیرگذاری مؤلفه‌های بعد ژئوپلیتیک بر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

ردیف	بعد	رتبه	فراوانی مشاهده شده					مقدار کای	مقداری سطح
			زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	بسیار زیاد		
۱	ژئوپلیتیک	اول	۲۴	۳	۰	۱	۴۷/۳۳۳	۰/۰۰۰	
۲	ژئوپلیتیک	دوم	۳۳	۶	۰	۰	۱۸/۳۰۰	۰/۰۰۰	

تفسیر: جدول بالا با توجه به جامعه آماری ۶۰ نفری بیانگر این است که، میانگین تأثیرگذاری مؤلفه فیزیکی ژئوپلیتیک در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت ۴,۳، مقدار کای دو آن ۴۷,۳۳۳ و سطح معناداری آن ۰,۰۰۰ و میانگین تأثیرگذاری عوامل غیر فیزیکی ژئوپلیتیک بر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ۳,۹، مقدار کای دو آن ۳,۹ و سطح معناداری آن ۰,۰۰۰ بوده این بدان معناست مؤلفه‌های عوامل فیزیکی و غیر فیزیکی ژئوپلیتیک با میزان خطای ۱/۰۵ و سطح اطمینان ۹۵٪ در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت معنادار و مؤثرند.^۱

جدول ۴: تحلیل آمار استنباطی شاخص‌های مؤلفه‌های بعد ژئوپلیتیک مؤثر بر الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت

ردیف	بعد	مؤلفه	انواع شاخص‌های مهم‌ترین	فراوانی مشاهده شده					میانگین	مقدار کای محاسبه شده	سطح معناداری
				کمتر از	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد			
۱	عوامل فیزیکی	عوامل فیزیکی	موقعیت راهبردی	۰	۱	۲	۱۵	۴۲	۴,۶۳	۵۷,۲۳	/۰۰۰
۲			موقعیت ارتباطی	۱	۱	۳	۳۱	۲۴	۴,۶۶	۵۹	/۰۰۰
۳	عوامل غیر فیزیکی	عوامل غیر فیزیکی	عمق بخشی خارجی (انبساط ژئوپلیتیکی)	۱	۰	۲	۲۲	۳۵	۴,۵	۵۴/۲۶	/۰۰۰
۴			همگرایی (قومی و مذهبی)	۰	۱	۷	۱۶	۳۶	۴,۴۵	۴۶/۸۰	/۰۰۰

تفسیر: با توجه به خروجی جدول ۴ و فراوانی‌های مشاهده شده، شاخص‌های موقعیت راهبردی با میانگین ۴,۶۳، کای دو ۵۷,۲۳ و موقعیت ارتباطی با میانگین ۴,۶۶ کای دو ۵۹ به‌عنوان

۱- جهت دسترسی به محاسبات انجام شده رک به پیوست شماره ۳ گروه مطالعاتی ۲۲ دفاعی ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی با عنوان الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی و امنیتی

مهم‌ترین شاخص‌های عوامل فیزیکی ژئوپلیتیک بر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با خطای ۵٪ و سطح اطمینان ۹۵ معنادار شده و نقش‌آفرین می‌باشند.

همچنین عمق‌بخشی خارجی با میانگین ۴,۵ و کای دو ۵۴,۲۶ و همگرایی قومی مذهبی با میانگین ۴,۴۵ کای دو ۴۶,۸۰ به‌عنوان مهم‌ترین شاخص‌های عوامل غیر فیزیکی ژئوپلیتیک بر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با خطای ۵٪ و سطح اطمینان ۹۵ معنادار شده و نقش‌آفرین می‌باشند.

تحلیل سؤال اصلی تحقیق:

- نقش ژئوپلیتیک در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی- امنیتی چیست؟

جدول ۵: تحلیل آزمون فریدمن مؤلفه‌های بعد ژئوپلیتیک مؤثر بر الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت

رتبه میانگین	شاخص	آزمون
۲/۲۲	موقعیت راهبردی	فریدمن
۲/۱۲	موقعیت ارتباطی	
۲/۰۶	عمق‌بخشی خارجی (انبساط ژئوپلیتیکی)	
۱/۷۳	همگرایی (قومی و مذهبی)	
$\chi^2 = 16.642$ و $sig = /0.00$ و $df = 2$ و $N = 60$		

جدول بالا بیانگر این موضوع است که شاخص‌های تأثیرگذار بعد ژئوپلیتیک که می‌توانند بر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به ترتیب عبارتند از موقعیت راهبردی، موقعیت ارتباطی، عمق‌بخشی خارجی و همگرایی قومی مذهبی است. واقعیت این است که خروجی این تحقیق با محیط واقعی جغرافیایی ج.ا.ا. هم‌پوشانی داشته چراکه: اولاً: این کشور متصل به موقعیت بحری اوراسیا است. ثانیاً: به سبب دارا بودن سواحل طولانی در خلیج فارس و دریای عمان از موقعیت بحری برخوردار است. ثالثاً: به لحاظ در اختیار داشتن تنگه استراتژیک هرمز، دارای موقعیت گذرگاهی است. رابعاً: موقعیت ترانزیتی که در شمال کشور بعد از فروپاشی کشور شوروی سابق به وجود آمد، بر اهمیت ژئوپلیتیک ایران افزود، چراکه نزدیک‌ترین و اقتصادی‌ترین و امن‌ترین مسیر ترانزیت کالا و انرژی از ایران است، که اگر بسترهای مناسب حمل‌ونقل فراتر از شعارها توسعه بنیادی یابند، می‌توان به آینده این فرصت خوش‌بین بود. خامساً از لحاظ ژئوپلیتیک با توجه به این‌که آسیای جنوب غربی در حقیقت منطقه‌ی واسطه بین سه قاره‌ی آسیا، اروپا و آفریقا است و ایران نیز در این منطقه واقع شده، به نحو شدیدی از حوادث این سه قاره متأثر

می‌باشد، لذا هر نوع واقعه‌ای که در این قاره‌ها به وقوع بپیوندد و یا روابط سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی بین این سه قاره به‌گونه‌ای بر ایران تأثیر خواهد گذاشت و مرز بودن ج.ا.ا. با دو قدرت بزرگ جهانی به‌طور عملی در خشکی و دریا (استقرار نیروهای آمریکایی در کشورهای افغانستان، پاکستان، عراق، ترکیه، ترکمنستان و همچنین استقرار ناوهای آمریکایی در کشور بحرین و خلیج فارس عملاً ج.ا.ا. را با آن‌ها هم‌مرز نموده و همچنین همسایگی با روسیه از طریق دریای خزر در شمال این کشور را با ج.ا.ا. هم‌مرز نموده است) بنابراین لازمه پیشرفت ایران اسلامی توجه ویژه داشتن به بعد ژئوپلیتیک (اهم از مؤلفه‌ی فیزیکی و غیر فیزیکی ژئوپلیتیک) آن است.

در خصوص عمق‌بخشی خارجی و همگرایی ژئوپلیتیک باید گفت جامعه آماری به‌درستی اشاره به این شاخص‌های از بعد ژئوپلیتیک در ابعاد الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت داشته‌اند زیرا پیشرفت اسلامی ایرانی در گروه به هم پیوستن ژئوپلیتیک اسلام‌ها به ژئوپلیتیک اسلام است. یعنی فرق مختلف اسلام (چه در داخل محیط جغرافیایی ج.ا.ا.، چه در حوزه) در قالب یک واحد ژئوپلیتیک، اگر همگرا شوند زمینه پیشرفت اسلام محقق خواهد و لذا از آنجایی که ج.ا.ا. ایران نیز یکی از کشورهای محوری جهان اسلام است عامل همگرا شدن فرق مختلف اسلامی در داخل کشور نیز یکی از شاخص‌های مهم پیشرفت ایرانی اسلامی خواهد بود.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

الف - نتیجه‌گیری:

نتیجه پاسخ سؤال فرعی تحقیق:

- مؤلفه‌ها و شاخص‌های بعد ژئوپلیتیک در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی - امنیتی کدامند؟

- ✓ مؤلفه‌های اثرگذار ژئوپلیتیک در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت عبارتند از عوامل فیزیکی ژئوپلیتیک ج.ا.ا. و عوامل غیرفیزیکی ژئوپلیتیک ج.ا.ا.
- ✓ شاخص‌های اثرگذار مؤلفه فیزیکی ژئوپلیتیک ج.ا.ا. بر الگو اسلامی ایرانی پیشرفت، موقعیت راهبردی و موقعیت ارتباطی و شاخص‌های اثرگذار مؤلفه غیرفیزیکی ژئوپلیتیک ج.ا.ا. بر الگو اسلامی ایرانی پیشرفت عمق‌بخشی خارجی (انبساط ژئوپلیتیک) و همگرایی (قومی و مذهبی) است.

نتیجه پاسخ سؤال اصلی تحقیق:

نقش ژئوپلیتیک در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی - امنیتی چیست؟

✓ عوامل فیزیکی (به ترتیب اولویت موقعیت راهبردی و موقعیت ارتباطی) و غیر فیزیکی (به ترتیب اولویت عمق بخشی خارجی (انبساط ژئوپلیتیکی) و همگرایی (قومی و مذهبی)) ژئوپلیتیک ج.ا.ا به دلایل ذیل تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم بر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت خواهد داشت. زیرا

✓ اتصال موقعیت بری شمال به موقعیت بحری جنوب و لذا ج.ا.ا. ارتباط ترانزیتی این دو موقعیت را برقرار می‌کند، در اختیار داشتن تنگه استراتژیک هرمز، با توجه به این‌که آسیای جنوب غربی در حقیقت منطقه‌ی واسطه بین سه قاره‌ی آسیا، اروپا و آفریقا است و ایران نیز در این منطقه واقع شده، به نحو شدیدی از حوادث این سه قاره متأثر می‌باشد، لذا هر نوع واقعه‌ای که در این قاره‌ها به وقوع بپیوندد و یا روابط سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی بین این سه قاره به گونه‌ای بر ایران تأثیر خواهد گذاشت و نهایتاً هم‌مرز بودن ج.ا.ا. با دو قدرت بزرگ جهانی به‌طور عملی در خشکی و دریا،

✓ همچنین پیشرفت اسلامی ایرانی در گروه به هم پیوستن ژئوپلیتیک اسلام‌ها به ژئوپلیتیک اسلام و انبساط ژئوپلیتیک است. بنابراین پیشرفت ایران اسلامی بدون توجه ویژه داشتن به بعد ژئوپلیتیک (اهم از مؤلفه‌ی فیزیکی و غیر فیزیکی ژئوپلیتیک) ناقص خواهد بود.

ب - پیشنهادها:

۱- سیاست‌گذاران ج.ا.ا.ایران در خصوص پیاده‌سازی نقش ژئوپلیتیک بر الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی - امنیتی اقدام نمایند.

۲- سازمان‌ها و نهادهای مرتبط حوزه دفاعی - امنیتی با توجه به نتایج به‌دست‌آمده، به بعد ژئوپلیتیک توجه ویژه نمایند.

۳- از لحاظ ژئوپلیتیکی نهادهای دفاعی - امنیتی و علی‌الخصوص نیروهای مسلح بایستی به موقعیت راهبردی و موقعیت دریایی و ساحلی توجه ویژه نمایند.

۴- مسئولین نیروهای مسلح نسبت به آمایش صحیح نیروها با توجه به مأموریت، موقعیت ژئوپلیتیکی، استعداد، نوع و سمت تهدید به‌منظور افزایش اقتدار و قدرت بازدارندگی، توان‌افزایی، کنترل و مدیریت بحران و پاسخگویی به‌موقع به تهدیدات اقدام نمایند.

۵- شورای عالی امنیت ملی و شورای سیاست‌گذاری کلان نیروهای مسلح نسبت به طرح - ریزی و نظارت بر اجرای مناسب سیاست‌ها به‌منظور تقویت همگرایی قومی و مذهبی در سطح کشور و گروه‌های همسو در خارج از مرزهای ج.ا.ا.ایران و افزایش شعاع نفوذ اقدام نمایند.

فهرست منابع

- قرآن کریم، ترجمه آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی (۱۳۸۹)، تهران، تابان
- نهج البلاغه، ترجمه مرحوم علامه جعفری (۱۳۷۶)، تهران، فرهنگ اسلامی

الف- منابع فارسی:

- آقاجانی، احمد. عسگری، محمود (۱۳۸۹)، "الزام‌های نظری طراحی الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی"، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال هشتم. شماره ۳۱

- توحیدی، ارسطو (۱۳۹۳)، "جزوه درسی دفاع و امنیت"، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی

- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۶)، "عوامل وحدت‌آفرین"، فصلنامه علوم سیاسی. شماره ۳۰

- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۷)، "جغرافیای سیاسی ایران"، تهران: سمت. چاپ پنجم.

- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۹۰)، "اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک"، مشهد: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی.

- حبیبی، نیک بخش (۱۳۹۱)، "تبیین اصول پایه‌ای و عناصر کلیدی الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت جمهوری اسلامی ایران"، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده دفاع ملی.

- خلیلی شورینی، سیاوش (۱۳۹۱)، "روش‌های پژوهش آمیخته"، تهران: انتشارات یادواره کتاب، چاپ دوم.

- سلامی، حسین (۱۳۹۳)، "جزوه درسی مطالعات تطبیقی مدل‌های دفاعی"، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی

- صفوی، سید یحیی (۱۳۸۱)، "مقدمه‌ای بر جغرافیای نظامی ایران"، تهران: دانشگاه امام حسین، ج ۱، چاپ دوم

- عصاریان نژاد، حسین (۱۳۹۲)، "مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در حوزه دفاعی - امنیتی"، تهران، فصلنامه مطالعات راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی

- کاتم، ریچارد (۱۳۸۳)، "ناسیونالیسم در ایران"، مترجم احمد تدین، تهران، غزال

- مرادیان، محسن (۱۳۸۵)، "ابعاد و مظاهر تهدیدات"، تهران. مرکز آموزشی و پژوهشی شهید سپهبد علی صیاد شیرازی. چاپ اول.

- نوروزی، محمدتقی (۱۳۸۵)، "فرهنگ دفاعی - امنیتی"، تهران: خانه کتاب

ب- سایت:

- مجموعه بیانات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) قابل دسترسی در www.Khamenei.ir

